

Achtergrondtekst

Opgesteld n.a.v. bijeenkomst platform tegen voedselspeculatie op 30 mei 2008 te Brussel

“Haal voordeel uit de stijging van voedselprijzen!” is de slagzin die KBC gebruikt om de voordelen aan te prijzen van een financieel product dat in voedingsmiddelen investeert. De schaarste aan water en ontginbare landbouwgrond, die een schaarste aan voedingsproducten en een prijsstijging van de levensmiddelen tot gevolg heeft, wordt er als een buitenkans voorgesteld...

De context

Op 9 april jl. zei de heer Jacques Diouf, Algemeen Directeur van de FAO, de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties, dat de prijzen van de voedingsmiddelen op wereldvlak naar schatting met 45 % gestegen zijn gedurende de laatste negen maanden. Ook zei hij dat er een groot tekort bestaat aan rijst, graan en maïs. Caritas International heeft vanuit haar kant een noodkreet uitgeroepen: "De graangewassen maken nu het voorwerp van speculatie uit en het zijn de armen die de tol daarvoor betalen".¹ Volgens Philippe Pinta, voorzitter van de Association générale des producteurs de blé (Algemene associatie van graanproducenten, Frankrijk) bereikt het speculatieaandeel in de graankoers 20 %.²

Volgens de Europese Commissaris voor Landbouw Mariann Fischer Boël, werden in februari binnen de Europese Unie 140 fondsen gelanceerd, die gedeeltelijk of volledig aan de prijs van landbouwgrondstoffen zijn geïndexeerd³. De meeste grote banken bieden dit soort fondsen aan en speculeren grotendeels op de stijging van de energie en de grondstoffen. De samenstelling van deze fondsen is gebaseerd op drie referentie-indexen. De Dow Jones AIG Commodity Index omvat 19 grondstoffen. Zij tellen mee voor 2% tot 15% in het fonds. De landbouw vertegenwoordigt 41% van deze index. De index Goldman Sachs Commodity Index bestaat uit 24 grondstoffen en de energie vertegenwoordigt 73% van het fonds. De derde index is de Rogers International Commodities Index (RICI) die 35 grondstoffen bevat die gewogen worden volgens de wisselvolumes⁴.

Het recht op adequate voeding

Het "Recht op toereikende voeding" staat ingeschreven in artikel 11 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, dat door België werd geratificeerd. In 2002 heeft de bijzondere Verslaggever van de Verenigde Naties het recht op voeding als volgt gedefinieerd: het recht op een adequate voeding is een mensenrecht dat aan iedereen toekomt, "het geeft recht op een regelmatige, permanente en vrije toegang, direct of via monetaire aankopen, tot voedsel dat kwantitatief en kwalitatief voldoende is, dat overeenstemt met de culturele tradities van het volk waartoe de consument behoort, dat op individueel en collectief vlak in voldoende mate een volwaardig fysisch en psychisch leven garandeert."

Deze definitie herneemt alle normatieve elementen die in detail gedefinieerd werden in de algemene Overweging 12 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten: "Het recht op voldoende voedsel is gerealiseerd indien elke man, elke vrouw en elk kind, alleen of in groep met anderen, fysisch en economisch op elk moment toegang heeft tot voldoende voedsel of de middelen om zich dit te verschaffen".

De landbouwmarkten

De onvoorspelbaarheid in de landbouw zorgt ervoor dat de producten veelal aan grote prijsschommelingen onderhevig zijn. Dit is één van de belangrijkste redenen voor de tussenkomst van overheid in het landbouw- en handelsbeleid. Het is ook de voornaamste reden voor de overheid om maatregelen in te stellen die de markt bijsturen, zoals douanetarieven, het aanleggen van (publieke) voorraden. Sinds de jaren tachtig zijn, op aandringen van de Wereldbank en het Internationaal Monetair Fonds, en nadien ook van de Wereldhandelsorganisatie, de landbouwmarkten verregaand geliberaliseerd en zijn de overheidstussenkomsten afgebouwd.

Deze liberalisering van de landbouwmarkten bleek niet gunstig voor het oplossen van het hongerprobleem, en evenmin om de landbouwmarkten te regelen. In deze periode van schaarste op deze markten voorzien

---

1 Karl Müller, «De armsten zijn er het meest door geraakt », Horizons et débats, n°16, 21 april, <http://www.horizons-et-debats.ch/index.php?id=894>.

2 Laetitia Clavreul, La spéculation sur les matières premières affole le monde agricole, Le Monde, 24 april 2008.

3 Julie Majercza, La famine fait spéculer, Libération, 13 mei 2008.

4 Caroline Pintard - D Pellecuer, Un placement indexé sur les prix alimentaires, Le journal des finances, 7 mei 2008.

de Wereldvoedselorganisatie en de OESO een sterke volatilitet van de prijzen in de komende jaren

Speculatieve luchtbel

De landbouwsector heeft ongetwijfeld meer dan ooit nood aan investeringen. Het probleem is echter dat speculanten inzetten op stijging of daling van voedselprijzen. Wat zijn immers de gevolgen? De prijzen van voedingswaren worden kunstmatig opgeblazen, en zijn vatbaar voor grote en plotse schommelingen. Deze volatilitet kan nog meer speculatie aantrekken en zo een 'speculatieve luchtbel', oftewel een vicieuze cirkel van prijsdestabilisatie, veroorzaken.

Volgens de FAO weerspiegelt de blijvende stijgende tendens van de internationale prijzen van de meeste landbouwproducten sinds vorig jaar slechts gedeeltelijk de bevoorradingstegenstelling, d.w.z. het spel van vraag en aanbod. De wereldmarkten zijn steeds meer onderling verbonden. Onlangs namen de onderlinge verbindingen en de invloed van de ene markt op de andere sterk toe, niet alleen tussen landbouwproducten, maar ook tussen de overige financiële producten. De FAO noemt meerdere factoren, in het bijzonder: de prijsstijging van olie, de transport- en wisselkoersen en de evolutie van de financiële markten.

Gespannen financiële markten, zoals dit momenteel het geval is, stimuleren namelijk de verdeling van de activa en trekken de aandacht van de speculanten naar markten die werken met financiële instrumenten die gebonden zijn aan de werking van de markten voor landbouwproducten (bijvoorbeeld, termijnmarkten en optiemarkten). Deze bieden de mogelijkheid de risico's te verdelen en een hoger rendement te behalen⁵.

Het prijsniveau

Het eerste gevolg van deze speculatie betreft het prijsniveau. Zo zijn de prijzen van granen momenteel kunstmatig opgedreven door speculaties op grote schaal op de beursmarkten van New York en Chicago. In 2007, fuseerde de Chicago Board of Trade (CBOT) met de Chicago Mercantile Exchange, waardoor ze de belangrijkste entiteit ter wereld werden met handel in basisproducten. Ze beschikken over een brede waaier van speculatieve instrumenten (de opties, de opties op termijncontracten, de indexfondsen, etc.). Er kunnen dus speculatieve transacties uitgevoerd worden op graan, rijst of maïs, zonder dat er reële transacties plaatsvinden op deze producten.

De instellingen die momenteel op de graanmarkt speculeren zijn dus niet noodzakelijk betrokken bij de verkoop of de levering van graan. Transacties kunnen uitgevoerd worden via indexfondsen, waardoor speculaties mogelijk zijn op de stijging of daling in het algemeen van de prijsvariatie van de koopwaar⁶.

Hoewel de situatie in EU landen minder ernstig is dan die in sommige Afrikaanse landen, waar al voedselrellen zijn uitgebroken, worden EU landen eveneens blootgesteld aan de voedselcrisis. De prijsstijgingen hebben invloed op de koopkracht van zowel de werkende bevolking als de uitkeringstrekkers (met name de armen). Ze zitten gewrongen tussen deze prijsstijgingen en het beleid van de Europese overheid die omwille van prijsstabiliteit geen interestverlaging voorziet. Als gevolg daarvan wordt de kracht van de economische vraag aan het wankelen gebracht.

De volatilitet

De prijsstijging is niet het enige gevolg van de speculatie. Er dient ook rekening gehouden worden met de volatilitet, d.w.z. de fluctuatiegraad van de prijs van een product gedurende een bepaalde periode. Er moet overigens opgemerkt worden dat de toenemende onvoorzienbaarheid van de prijsvariatiën van een product het mogelijk maakt hoge winsten te realiseren door te speculeren op de toekomstige prijsvariatiën ervan. Dit betekent dat de volatilitet kan leiden tot belangrijke speculaties, wat een vicieuze cirkel van destabilisatie van de laatste constante koersen kan op gang brengen⁷.

Deze destabilisatie baart de regeringen, de onderhandelaars, de producenten en de consumenten zorg. Vele ontwikkelingslanden hangen nog sterk af van basisproducten, zowel voor de export als de import. Zelfs al kunnen de pieken van hoge prijzen voorlopig de uitvoer ten goede komen, zij kunnen ook de kostprijs van de grondstoffen en ingevoerde landbouwproductiemiddelen doen stijgen. Tegelijkertijd kunnen de sterke prijsfluctuaties destabiliserend werken op de reële wisselkoers, met een sterke druk op het economisch milieu en een rem op de gedane inspanningen ter beperking van de armoede als gevolg. In een milieu van

5 FAO, Prix élevés et volatilité des produits agricoles, Perspectives de l'alimentation, november 2007, <http://www.fao.org/docrep/010/ah876f/ah876f13.htm>.

6 Michel Chossudovsky, La famine mondiale, Mondialisation.ca, 4 mei 2008, <http://mondialisation.ca/index.php?context=va&aid=8894>.

7 Op.cit.

langdurige instabiliteit kan het moeilijk worden om binnen de chaos de juiste prijsindicatie te vinden. Dat leidt tot een ondoeltreffende verdeling van de hulpbronnen. Een grotere onzekerheid beperkt de kansen voor de producenten om tot de kredietmarkten toe te treden en zorgt ervoor dat productietechnieken met een laag risico toegepast worden in de plaats van vernieuwing en ondernemerschap⁸.

De remedies

Volgens Michel Chossudovsky is de oorzaak van de honger de afwezigheid van reglementaire procedures betreffende de speculatieve handel (de opties, de opties op termijncontracten, de indexfondsen). In de actuele context zou het bevriezen van de speculatieve transacties op basisvoedingsproducten via een politieke beslissing onmiddellijk bijdragen tot de prijsdaling van de voedingsproducten⁹.

De Franse Minister van Buitenlandse zaken Bernard Kouchner zegt niets anders. Op 30 april jl. zei hij als antwoord op een vraag tijdens de parlementaire vergadering van de Raad van Europa dat de we "een halt moeten toeroepen aan de speculatie op primaire voedingswaren zoals graan en rijst, om het risico van een hongersnood in de armste landen te voorkomen."

Op dat gebied hebben de VN-landen een verantwoordelijkheid op internationaal niveau om een dergelijk verbod te begunstigen. Ze hebben echter ook een verantwoordelijkheid op nationaal niveau. In 2004 heeft de Raad van de FAO, na twee jaren debatten en onderhandelingen binnen de werkgroep, de vrijwillige Richtlijnen aangenomen voor de progressieve concretisering van het recht op een adequate voeding binnen de context van de nationale voedselveiligheid. Deze niet bindende vrijwillige Richtlijnen volgen het voorbeeld van het internationale recht en geven oriëntaties voor de verwezenlijking van de geldende verbintenissen. Ze zijn bestemd voor de Lidstaten van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten en de Staten die het later zullen ratificeren. Maar zij richten zich ook tot de tussenkomende partijen die werken aan een betere verwezenlijking van het recht op voeding op nationaal niveau¹⁰.

Onder deze richtlijnen vind je in het bijzonder:

" 4.1 Rekening houdend met hun wetgeving en nationale prioriteiten, alsook hun internationale engagementen, moeten de VN-landen de werking van de markten verbeteren, in het bijzonder de markten voor voedings- en landbouwproducten, om de economische groei en de duurzame ontwikkeling te bevorderen, in het bijzonder door het binnenlandse openbare en private spaargeld te mobiliseren via de formulering van een adequaat kredietbeleid, door de vestiging van adequate en duurzame niveaus van productieve investeringen via zachte kredieten en door de menselijke capaciteiten te versterken (...)

4.3 De VN-landen moeten ondernemingen aanmoedigen om hun verantwoordelijkheid op te nemen op sociaal vlak en moeten alle acteurs van de markt en de burgerlijke maatschappij aanmoedigen om zich te engageren voor de progressieve concretisering van het universele recht op een adequate voeding binnen de context van de nationale voedselveiligheid (...)

4.7 De VN-landen moeten zich inspannen om ervoor te zorgen dat de politiek betreffende de voeding, de handel in landbouwproducten en de uitwisselingen in het algemeen ertoe bijdragen de voedselveiligheid voor allen te verhogen dankzij een systeem van plaatselijke, regionale, nationale en mondiale handel die tegelijkertijd niet discriminerend is en op de markt gericht".

Met deze informatie in het achterhoofd, verenigen nu organisaties en vakbonden zich onder de naam Platform tegen de voedselspeculatie. Dit gebeurde op initiatief van Netwerk Vlaanderen en Réseau Financement Alternatif. Het platform tegen voedselspeculatie onderschrijft de volgende eisen:

- een verbod in België op speculatieve financiële instrumenten in voedingsgrondstoffen;
- het verdedigen van een Europees reglementering betreft deze materie
- het invoeren van belasting die speculatieve financiële operatie afremt .

8 FAO, Volatilité des produits agricoles, Perspectives de l'alimentation, op.cit.

9 Michel Chossudovsky, op.cit.

10 http://www.fao.org/righttofood/principles_fr.htm

Contact :

NETWERK VLAANDEREN
Vooruitgangstraat 333/9
Brussel
Tel: 02/201.07.70
Info@netwerkvlaanderen.be

RESEAU FINANCEMENT ALTERNATIF
Chaussée d'Alsemberg, 303-309
1190 Bruxelles
Tel:02/340.08.62
info@rfa.be

Meer informatie: www.netwerkvlaanderen.be en www.financite.be